

ЗАКОН ЗА СЦЕНИЧНИТЕ ИЗКУСТВА (ЗСИ) ФИЛОСОФИЯ НА ЗАКОНА

Всеки един закон има своя философия, мотивация и предварителна оценка на ефектите. В своята философия той трябва да назове обществената позиция, която застъпва, приоритетите, които си поставя, принципите, на които разчита и се позовава и които иска да прокара като практики в обществения живот при законовото уреждане на сферата към която се отнася. Всеки закон се създава, за да уреди по-доброто функциониране на даден сектор. В своята мотивация, той би трябвало да обоснове нуждата от създаването си, конкретните цели, които си поставя и основните инструменти, с които ще ги постигне.

На тази база трябва да се предвидят и очакваните ефекти от въздействието на приложението на закона, както и средства за периодично отчитане на тези ефекти и възможности за коригирането му в случай на непредвидени негативни тенденции. Така погледнато, всеки един закон не е застинало веднъж завинаги множество от перформативни езикови конструкции, а една динамична система, която е в непрекъснат обмен със случващото се около нея, един активен инструмент за регулация на обществения живот. Колкото по-добре е изработена законовата база за случване на даден сектор, толкова по-малко и лесни за корекция биха били дефектите, които тя дава в приложението си на практика. Именно затова е нужен широк дебат и съгласие на всички засегнати страни при разработването на философията на един закон, приоритетите и конкретните цели, които той си поставя, както и внимателна и задълбочена предварителна оценка на въздействията от него.

Тъй като сценичните (изпълнителските) изкуства са част от най-динамичната и жива сфера от културата на една страна, то законовата уредба за тяхната закрила и развитие е важна задача за всяка държава. С оглед на настоящата ситуация в България, както и развитието им (или неразвитието им) в последните двадесет години, нуждата от радикална реформа в тази област на изкуствата е повече от очевидна. За това би могъл да послужи един Закон за сценичните изкуства – да обоснове и назове начина на реформиране на сектора,

който би довел до неговото развитие, по-добро и ефективно функциониране, изпълнявайки държавните приоритети с помощта на обществени средства и следвайки дългосрочна културна стратегия, разработена от широка група експерти.

1. ВИЗИЯ

Философията на един закон трябва да изразява **визията**, която този закон иска да направи възможна и превърната в реална практика във функционирането на съответния сектор. От това следва да бъдат зададени няколко основни въпроса:

1. В каква ситуация искаме да се намират сценичните изкуства в страната след 10 години? Какво е бъдещето, което искаме този закон да отреди на сценичните изкуства в страната?
2. Какви са близките и далечните цели за осъществяването на тази визия?
3. Какви са средствата за постигане на тези цели?
4. До колко прилагането на закона ще доведе до реално повишаване ефективността на съответния сектор и ще подобри начина на живот на работещите в този сектор? Кои са реалните измерими показатели, по които може да бъде проследено влиянието на закона?
5. Как визията за развитие на сектора, вложена в закона, се съотнася към общеевропейските ценности и стандарти в този сектор? Прави ли тя българските сценични изкуства достатъчно комуникативни и конкурентноспособни в общеевропейското културно пространство?

Отговорите на тези основни въпроси трябва да бъдат точни и практически насочени.

2. ПРИОРИТЕТИ

(РЕАЛНО ПОСТАВЕНИ ЦЕЛИ ЧРЕЗ ДЕЙСТВИЕТО НА ЗСИ)

ЗСИ трябва да прокарва визия и стратегия относно съвременното развитие на живото българско изпълнителско изкуство с висока художествена стойност, което е пряко свързано с отстояването на българската идентичност и е неделимо от

задълженията на държавата за образование, здравна и социална грижа за своите граждани.

Визията, заложена в националната стратегия за развитие сектора на сценичните изкуства, задължително трябва да бъде **съобразена и с общите насоки на европейските документи** по въпросите на културните политики, залегнали в културните стратегии на всички страни-членки на ЕО. В нашия случай основните положения, на които един адекватен и задаващ перспектива съвременен Закон за сценичните изкуства трябва да стъпва, са до голяма степен вече разписани в ЗЗРК (гл.1, чл.2):

- демократизъм на културната политика в областта на сценичните изкуства;
- свобода на творчеството и недопускане на цензура (включително цензура чрез липса или намаляване на държавно финансиране);
- децентрализация на управлението и финансирането на дейността в областта на сценичното изкуство;
- равнопоставеност на творците и културните организации;
- насърчаване на културното многообразие (плюрализъм);
- откриване, подпомагане и обучение на млади таланти в областта на културата;
- създаване на система от източници за извънбюджетно финансиране;
- поощряване на дарителството, меценатството и спонсорството в областта на културата;
- развитие и усъвършенстване на образованието в областта на изкуствата и културата.

Тъй като в случая тези приоритети са приложени конкретно към сектора на сценичните изкуства, трябва да добавим също и:

- изграждане, развитие и възпитание на аудитории (вкл. популяризиране на сценичните изкуства сред най-младото поколение чрез пряко взаимодействие и общи програми на Министерство на културата и Министерство на образованието);
- популяризиране продукции на български автори в страната и чужбина;
- насърчаване създаването и развитието на нови форми;

- подкрепа на фестивали и други форуми в областта на сценичните изкуства;
- съхраняване, архивиране и анализ на постиженията в областта на сценичните изкуства.

Реална стратегия за сектора на сценичните изкуства би имало едва тогава, когато заложените в закона приоритети осигуряват детайлно обхващане на различните аспекти във функционирането на полето. Общите и генерализирани списъци не указват ясно зоните, нуждаещи се от регулаторни намеси и поради тази причина са неефективни.

3. КОНТЕКСТ

Съобразно практическата насоченост на Закона за сценичните изкуства, а именно - да актуализира, класифицира и регулира системата на отношения в сферата на сценичните изкуства, за основа на предвижданите промени и желаното осъвременяване на функционирането на сектора, трябва да послужи **реално и подробно проучване** на настоящата ситуация в този сектор.

Проучването трябва да постига цялостен и обективен поглед върху всички агенти, действащи в полето на сценичните изкуства в страната. Изключването на който и да е било от участниците в производството на сценична културна продукция би нарушило принципите на демократизма и равнопоставеността и би довело до едностранчивост на закона, което би възпрепятствало положителното въздействие на този закон върху развитието на сектора и поради тази причина е недопустимо.

Важни въпроси в тази посока са:

1. Кои са активните участници в производството на сценична културна продукция в страната? (държавни културни институти, общински културни институти, неправителствени организации, частни организации, физически лица, неформални групи професионалисти);
2. Колко са активните участници в производството на сценична културна продукция в страната?

3. Какво е разпределението на сценичното културно производство в страната? (картографиране разпределението и локализиране зони на засилено или липсващо производство, какво е това разпределение и съобразно типовете организационна структура; отчитане броя на заетите в съответната дейност (работещи екипи, персонал, временно заети) и отчитане квалификацията на персонала; отчитане на демографските и икономически фактори, отчетливо обособяване на типове практически казуси, пред които са изправени отделните производители в сферата на сценичните изкуства - на тази база: изготвяне на практическа и ефективна стратегия за осигуряване на равен достъп до разнообразна сценична културна продукция на граждани от всички райони на страната);

4. Какви са типовете активни участници в производството на сценична културна продукция в страната? (класифицирани спрямо типа финансиране, което подкрепя дейността им, спрямо разполагането с или липсата на собствен сграден фонд, спрямо броя на ангажираните в дейността, спрямо честотата на произвежданата продукция, спрямо пряката културна функция, която този участник осъществява в контекста, в който практикува);

5. Какви са типовете сценични изкуства, които отделните активни участници в страната произвеждат? (отчитане технологичните специфики на отделните типове сценични изкуства; задължителна съпоставка с типовете изкуства в общеевропейско поле за постигане на изчерпателен и обективен поглед над полето на сценично производство в страната; на базата на тази съпоставка - ясен разчет за разпределянето на подкрепа - кои типове сценично производство са оптимално подкрепени, кои не получават достатъчно подкрепа - на тази база: изготвяне на практическа и ефективна стратегия за преразпределяне на средства и ресурси с оглед осигуряването на културното и артистично многообразие на продукцията на сектора на сценичните изкуства);

6. Какъв е наличния сграден фонд в страната, даващ възможност за насърчаване производството на сценична продукция във всичките ѝ разновидности? (ясно калкулиране инвестициите в сграден фонд; на базата на разделението на организациите на организации, разполагащи със сграден фонд и на организации

без сграден фонд - изготвяне на стратегия за изграждането на система от финансови и организационни инструменти, които дават възможност на всички активни участници в това професионално поле да осъществяват своята сценична продукция в нормални условия на работа - по този начин: практическо постигане на равнопоставеност между отделните типове активни участници в полето с оглед на сградния фонд);

7. Какви са наличните финансови инструменти и източници на финансиране, пряко ангажирани с производството на сценична културна продукция? (съответно: какъв е общия размер на подпомагането в тази сфера, как се разпределя той и на какво основание. На тази база: ясно очертаване на зоните с оптимално финансиране и зоните с минимално или липсващо финансиране, както и ефективност на финансирането. Тяхното определяне ще послужи за практическа основа за преразпределяния и разработване на допълнителни финансови механизми с цел постигането на равнопоставеност между различните типове активни участници в полето, както и до културно и артистично многообразие на произвежданата от сектора на сценичните изкуства продукция. На базата на ясно очертаното държавно участие във финансирането на този сектор (размер и регулярност на подкрепата и прозрачност и демократичност на разпределянето) се дава възможност за изграждането на ефективна система от алтернативни източници за финансиране, която да осигури многостранното подкрепяне развитието на сектора);

8. Какви са осигурителните мерки, свързани със здравето, социалното и пенсионното осигуряване на работещите в сектора на сценичното културно производство професионалисти? За стабилизиране на сектора и за изваждането на практикуващите от позицията на социална несигурност и незащитеност - свързана с организационната специфика и често нерегулярността на упражняваните от тях професии - трябва да бъдат предвидени осигурителни механизми на защита. Това многократно би повишило стабилността на сектора и би подобрило ефективността и качеството на произвежданата от него продукция.

4. СРЕДСТВА ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЖЕЛАНИТЕ ЕФЕКТИ (ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛАГАНЕ НА ЗАЛОЖЕНИТЕ ПРИНЦИПИ)

Едва след реално направената равностметка и обхващането на всички действащи форми на производство на сценична културна продукция в страната, както и на типовете активни участници в страната, може да се премине към формулирането на ясни и ефективни действия към промяна действието на вече съществуващи модели на функциониране или към изграждането или регламентирането на слабо застъпени или липсващи модели на функциониране.

В настоящото изложение коментар на средствата бе направен паралелно с разглеждането различните компоненти на закона, пряко диктувани от заложената в него чрез приоритетите философия.

Като следствие от отговорите на основните четири въпроса Законът за сценичните изкуства трябва да създаде условия за стабилността и развитието на сектора на изпълнителските изкуства, съобразно културните принципи и стандарти, залегнали в културната политика на всички страни-членки на ЕО. Той трябва да гарантира осигуряването на нормални условия на живот и труд за практикуващите в сектора на сценичните изкуства. Същевременно той трябва пряко да служи на самата функция на Министерство на културата:

- да насърчава и подпомага производството на българска културна продукция;
- да създава условия за равен достъп на гражданите до разнообразни културни продукти на сценичното изкуство и по този начин да постигне едно добро европейско ниво на тяхната лична култура и образование;
- чрез постиженията на българското изкуство и култура да популяризира страната в региона и в глобален контекст, изграждайки нейната международна репутация на действаща и перспективна европейска държава.

5. ПРЕДЛОЖЕНИЯ НА АСТ ЗА ПРЕДПРИЕМАНЕТО НА КОНКРЕТНИ ДЕЙСТВИЯ (СЪОБРАЗНО ВЕЧЕ НАБЕЛЯЗАНИТЕ ВИЗИЯ И ПРИОРИТЕТИ)

Бюджета за култура - % от общия републикански бюджет. (По този начин Министерството на културата може да разчита на някаква сигурност при

планиране на дейността си, което неимоверно би подобрило и оптимизирало ефективността във всички сфери на културно производство.)

Бюджета за сценични изкуства – да се сформира и разпределя не на база щатна заетост, а за дейност, независимо какъв вид организация я извършва.

Дългосрочна 10-годишна стратегия, която Министерът на културата е длъжен да следва. Контролиращ експертен орган, осигуряващ приемственост на стратегията при смяната на различните правителства.

Създаване на комисия за сценичните изкуства, която да не бъде подчинена на Министъра на културата, а да бъде с негово участие.

Създаване на действаща система от извънбюджетни източници на финансиране, чието действие да се гарантира и следи от МК.

10% от бюджета за сценични изкуства да се отдели за неправителствени организации в областта на сценичните изкуства – структурни, програмни, проектни субсидии (наличие на ясен годишен финансов календар за съответните типове субсидии) - като по този начин се насърчи и се подпомогне развитието на културното и артистично многообразие.

· Стимулиране на самостоятелната политика на културните организации. (Насърчаване привличането на квалифицирани кадри в сектора с цел подобряването на театралния мениджмънт и поверяването на държавните културни институти в ръцете на икономически образовани и компетентни в областта на културата мениджъри. Създаване на данъчни облекчения за целия сектор - приходите от билети да не бъдат облагани с ДДС за всички практикуващи в сектора на сценичните изкуства. Практическо разработване на система, която позволява печалбите да остават в театрите и организациите и да се влагат в следващи проекти или в сградния фонд и техническото оборудване.)

- Създаване условия на равнопоставеност на избора за работа на творците между държавните културни институти и свободния сектор. (означава балансирано държавно субсидиране на двата, като единият е само на конкурсен принцип, но включва и дългосрочно (програмно) и структурно финансиране).

Прилагането на тази визия и приоритети във връзка със свободния сектор трябва да включва:

Разработване на специална стратегия за подпомагане, стабилизиране и развитие на неправителствения сектор.

Осигуряване на отделна квота на конкурсите за държавни културни институти и частни културни организации с цел премахване условията на неравностойна конкуренция.

Достъп на неправителствени организации до държавния сграден фонд (сцени, репетиционни, офис помещения).

Създаване на действаща мрежа за разпространение на сценични продукти както на държавните, така и на независимите културни организации (ясни и регламентирани отношения на културни институти и приемни пространства с представители на неправителствения сектор).

Създаване на културни фондове към общините, които да финансират на конкурсен принцип сценични събития.

Стимулиране на международния обмен чрез специални квоти за покриване на пътни разходи, разходи по настаняване на трупите и дневни.

Подпомагане на допълнителната квалификация на творците - осигуряване на възможност и поощряване на участия и организиране на семинари, уоркшопи, участия във фестивали.

Стратегия за ефективно и планирано популяризиране на българското сценично изкуство извън страната.

Осигуряване нормалното функциониране на Фонд Култура (или друг по-специализиран фонд като например Фонд за развитие на сценичните изкуства) който да се грижи за развитието на неправителствения сектор.

Подпомагане на изследователската и анализаторска дейност в областта на сценичните искусства и създаването на база данни.

Стимулиране създаването на нова българска драматургия и превода на съвременна световна драматургия.

Стимулиране на образователните сценични проекти и достъпа на граждани до продукти на сценичното изкуство.

Създаване на държавна културна стратегия за запълване на липсващото звено – театър за подрастващи.